

Europa medievală (sec. V-XVI). Societate, instituții, mentalități colective

**Curs și seminar general
– programa analitică –**

**Semestrul al II-lea, febr. – mai 2010, 42 ore curs, 42 ore seminar
Anul I, Istorie**

**Profesor. dr. Alexandru-Florin Platon
Conferențiar dr. Laurențiu Rădvan
Conferențiar dr. Bogdan-Petru Maleon**

A. Obiectivele cursului și ale seminarului: atât cursul, cât și seminarul (a căror tematică se completează) oferă o privire de ansamblu asupra principalelor evenimente și fenomene politice, ideologice, economice și sociale, precum și a celor mai importante tendințe specifice evoluției societății din apusul Europei între secolele V-XVI. Ele analizează, de asemenea, particularitățile culturale și mentale din aceeași arie geografică și în același interval temporal.

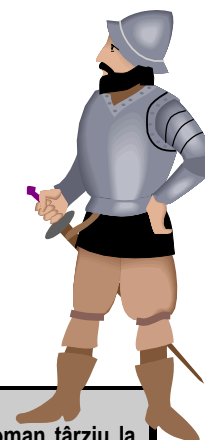
B. Conținutul cursului și bibliografia:

1. Introducere: terminologie, periodizare, izvoare și istoriografie.

I. EVUL MEDIU TIMPURIU (SEC. V-X)

2. Marea migrație și urmările acesteia pentru Europa (sec. V-VI)

- Imperiul Roman, de la antichitate la evul mediu
- introducere în fenomenul migrațiilor;
- migrațiile germanice și asiatice: goții, vandalii, burgunzii, anglo-saxonii; hunii;
- consecințe asupra Europei.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.

Împărați romani, ed. de Manfred Clauss, trad. de Adolf Armbruster, București, 2001.

HEATHER, Peter, The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe, în „The English Historical Review”, 110, nr. 435 (1995).

TUDOR, Dumitru, Enciclopedia civilizației romane, București, 1982, (vezi colonat).

IORGA, N., Moyen Âge et Antiquité, “Scientia. Revue internationale de synthèse scientifique”, martie, 1930.

BERSTEIN, Serge, MILZA, P., Istoria Europei, vol. II, Iași, 1998.

MUSSET, Lucien, Invaziile, vol.1-2, București, 2002; The Germanic Invasions. The Making of Europe (A.D. 400-600), The Pennsylvania State University Press, 1975.

WOLFRAM, H., History of the Goths, Berkeley, University of California Press, 1990. BCU

RICHÉ, Pierre, Europa barbară din 476 până în 774, București, Corint, 2003.

RÉMONDON, Roger, La Crise de l'Empire romain. De Marc Aurèle à Anastase, Paris, 1970.

JONES, A.H.M., The Decline of the Ancient World, Longman, 1978.

ANDERSON, Perry, Passages from Antiquity to Feudalism, London, 1974.

3. „Regatele barbare” și începuturile restructurării politice a Europei

- regatul ostrogot;
- regatul vizigot;
- Italia longobardă;
- Transformări

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.

MOUSNIER, Roland, Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea, București, 2000.

BERSTEIN, Serge, MILZA, P., Istoria Europei, vol. II, Iași, 1998.

MUSSET, Lucien, *Invaziile*, vol.1-2, București, 2002; *The Germanic Invasions. The Making of Europe (A.D. 400-600)*, The Pennsylvania State University Press, 1975.
 RICHE, Pierre, *Europa barbară din 476 până în 774*, București, Corint, 2003.
 HEATHER, Peter, *The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe*, în „The English Historical Review”, 110, nr. 435 (1995).
 HALPHEN, Louis, *Les Barbares. Des grandes invasions aux conquêtes turques du XIe siècle*, Paris, 1936 (B.C.U. ; Institut).
 BURY, J. B., *The Invasion of Europe by the Barbarians*, New York-London, 1967.
 LOT, Ferdinand, *Les Invasions germaniques. La Pénétration mutuelle du monde barbare et du monde romain*, Paris, 1935 (B.C.U.).
 Idem, *La Fin du Monde antique et le début du Moyen Âge*, Paris, 1951 (Institut).
 RENDINA, Claudio, *Dogii Venetiei*, București, 2003.

4. „Construcția” carolingiană (I)

- regatul franc merovingian (evoluție, structuri sociale, economice);
- ascensiunea familiei Carolingienilor: genealogie;
- consolidarea treptată a puterii sub Pepin de Herstal și Carol Martel
- Pepin cel Scurt și transferul puterii regale.

Bibliografie selectivă

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, *De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI)*, Iași, 2005, p. 15-61.
 EGINHARD, *Vita Karoli Magni (Viața lui Carol cel Mare)*, ed. de Anca Crivăț, București, 2001.
 MOUSNIER, Roland, *Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea*, București, 2000.
 BERSTEIN, Serge, MILZA, P., *Istoria Europei*, vol. II, Iași, 1998.
 DILL, S., *Roman society in Gaul in the merovingian age*, Londra, 1926 (B.C.U.).
 MUSSET, Lucien, *Invaziile*, vol.1-2, București, 2002.
 RICHE, Pierre, *Europa barbară din 476 până în 774*, București, Corint, 2003.
 DALY, William M., *Clovis: How Barbaric. How Pagan?*, în “Speculum”, 69 (1994), nr. 3.

5. „Construcția” carolingiană (II)

- domnia lui Carol cel Mare: baze ale puterii, expansiune, direcții, nou și vechi la nivel de organ
- anul 800 și semnificația încoronării lui Carol; percepții privind ideea imperială
- Biserica sub Carolingieni;
- Ludovic cel Pios și începutul declinului (motive, manifestări).

Bibliografie selectivă

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, *De la Cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI)*, Iași, 2005, p. 15-61.
 EGINHARD, *Vita Karoli Magni (Viața lui Carol cel Mare)*, ed. de Anca Crivăț, București, 2001.
 BARBERO, Alessandro, *Carol cel Mare, un părinte ale Europei*, București, 2005.
 MOUSNIER, Roland, *Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea*, București, 2000.
 BERSTEIN, Serge, MILZA, P., *Istoria Europei*, vol. II, Iași, 1998.
 BREZEANU, Stelian, *Ideea de imperiu în Occidentul medieval în lumina cercetărilor din ultimele decenii*, Rdl, 31, nr. 2, 1978.
 VASILIEV, A.A., *History of the Byzantine Empire (324-1453)*, vol. I, The University of Wisconsin Press, 1958 (Institut).
 PAUL, Jacques, *Biserica și cultura în Occident*, vol. I, București, 1996.
 ZIMMERMANN, Harald, *Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei*, Iași, Polirom, 2004.
 FOURACRE, Paul, *Frankish Gaul to 814*, în *The New Cambridge Medieval History*, vol. II (c. 700-c.900), ed. by Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, 1995.
 GOFFART, Walter, *Rome, Constantinople, and the Barbarians*, în “The American Historical Review”, 86 (1981), nr. 2.

6. Restaurația Ottoniană și modelul carolingian

- destrămarea imperiului carolingian;
- evoluția Franciei Răsăritene până la Otto I: ridicarea treptată a Saxoniei;
- domnia lui Otto I și încoronarea din 962;
- urmașii lui Otto - Otto II și Otto III.

Bibliografie selectivă:

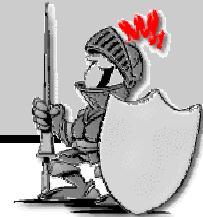
AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 BREZEANU, Stelian, *Ideea de imperiu în Occidentul medieval în lumina cercetărilor din ultimele decenii*, Rdl, 31, nr. 2, 1978.
 MOUSNIER, Roland, *Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea*, București, 2000.
 BERSTEIN, Serge, MILZA, P., *Istoria Europei*, vol. II, Iași, 1998.
 NELSON, Janet L., *The Frankish Kingdoms, 814-898: The West*, în *The New Cambridge Medieval History*, vol. II, c. 700 - c. 900, ed. by Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, 1995.
 THOMPSON, J. W., *German feudalism*, în „The American Historical Review”, 28 (1923), nr. 3
 LEYSER, Karl, *Ottoman government*, în „The English Historical Review”, vol. 96 (1981), nr. 381.

7. Evoluția Europei apusene din afara regatului franc:

- regatele anglo-saxone;
- regatele nordice;
- Spania după cucerirea arabă: creștini, evrei și musulmani.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 REYNOLDS, Susan, *What do we Mean by “Anglo-Saxon” and “Anglo-Saxons”*, în “The Journal of British Studies”, 24 (1985), nr. 4.
 ADAMS, G. B., *Anglo-Saxon Feudalism*, în „The American Historical Review”, 7 (1901), nr. 3.
 SCAMMELL, Jean, *The Formation of the English Social Structure*, în „Speculum”, 68 (1993), nr. 3.
 DURAND, Frédéric, *Vikingii*, București, 2003.
 LOGAN, Donald F., *Vikingii în istorie*, București, 1990.
 VILAR, Pierre, *Istoria Spaniei*, București, 2000.

II. APOGEUL CIVILIZAȚIEI MEDIEVALE (SEC. X / XI-XIII)**8. Avântul Creștinătății occidentale (sec. X/XI-XIII): aspecte teritoriale, economice, sociale și instituționale; implicații sociale:**

- caracterizare generală;
- proprietatea și instituțiile medievale: *senioria*, *vasalitatea*, *beneficiul*, *fieful (feudul)*, *sistemul imunităților*.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. 2: „De la Imperiul Roman la Europa (secolele V-XIV)”, ed. a II-a. Traducere de Sorina Dănăilă. Ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru-Florin Platon, Iași, Institutul European, 1998.
 Jacques Le Goff, *Civilizația Occidentului medieval*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1971.
 Idem, *Negustorii și bancherii în Evul Mediu*, București, Ed. Meridiane, 1994.
 Gheorghe I. Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, vol. I-II, București, 1984 (ediția a doua revăzută, Iași, Ed. Polirom, 1999).
 Șerban Papacostea, *Gènes, Venise et la Mer Noire à la fin du XIIIe siècle*, „Revue Roumaine d'Histoire”, XXIX, N°s 3-4, 1990.
 Jean Favier, *Aur și mirodenii. Nașterea omului de afaceri în Evul Mediu*. Traducere de Mihai Ghivirigă, București, Ed. Artemis, 2001.
 Massimo Livi Bacci, *Populația în istoria Europei*. Traducere de Alina Vamanu, Iași, Ed. Polirom, 2003.
 Michel Mollat du Jourdin, *Europa și marea*. Traducere și note de Gabriela Ciubuc, Iași, Ed. Polirom, 2003, cap. II-VI.
 R. I. Moore, *Prima revoluție europeană (cca 970-1215)*. Traducere de Cristina Gyurcsik, Iași, Polirom, 2004, cap. 2-3.

9.-10. „Regnum” și „Sacerdotium” în secolele X-XIII. Procesul de reformare spirituală a Bisericii; teocrația pontificală.

- prolog: creștinătatea latină, „spiritualul” și „temporalul”, Imperiul și Papalitatea în ajunul procesului de reformare a Bisericii (sec. IX-X);
- „reforma gregoriană”: prefigurări, etape; „Cearta pentru Investitură”.
- pontificatul lui Inocențiu al III-lea (1198-1216): teocrația (hierocrația) papală;
- Imperiul în sec. XII-XIII. Guvernarea lui Frederic al II-lea de Hohenstaufen și ultima tentativă imperială de hegemonie universală. Progresiva dezagregare a Imperiului în secolele XIV-XV.
- **Concluzii:** reasezarea raporturilor dintre „spiritual” și „temporal” și prefigurarea modernității.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.

Alexandru-Florin Platon, Laurențiu Rădvan (editori), *De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (secolele V-XVI)*, Iași, Polirom, 2005, p. 139-175.

Jacques Paul, *Biserica și cultura în Occident în secolele IX-XII*, vol. I-II, București, Ed. Meridiane, 1996

Vasile Iliescu, *Statul - utopie și realitate*, vol. 2, "Statul papal", Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1996.

André Vauchez, *Spiritualitatea Evului Mediu occidental*, București, 1994.

Dominique Colas, *Genealogia fanatismului și a societății civile*, București, Ed. Nemira, 1998, cap. II.

Cécile Morisson, *Cruciadele*, București, Ed. Meridiane, 1998.

Florentina Căzan, *Cruciadele*, București, Ed. Academiei Române, 1990.

Jean Flori, *Război sfânt, Jihad, Cruciadă. Violență și religie în creștinism și islam*. Traducere de Felicia Andrecă, București-Chișinău, Ed. Cartier, 2003.

Paul Poupard, *Papa*. Ediție revăzută și adăugită pentru versiunea în limba română. Cuvânt înainte, Șerban Papacostea, București, Ed. Corint, 2003.

Harald Zimmermann, *Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei*. Cu o listă a papilor din secolul al IV-lea pînă în secolul al XV-lea. Traducere de Adinel-Ciprian Dincă, Iași, Polirom, 2004.

11.-12. Renașterea ideii de stat, afirmarea principiului etatist și procesul de centralizare teritorială, instituțională și politică a monarhiilor medievale (secolele XI-XV).

- Trăsăturile generale ale procesului.
- Aspecte comparate:
  - a) **Franța de la finele secolului al X-lea până în primele decenii ale secolului al XIV-lea.**
    - dificultățile primilor capețieni (finele sec. X – a doua jumătate a sec. XII);
    - Filip al II-lea August (1180-1223) și urmașii săi;
    - domnia lui Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314): prima afirmare a noului principiu al suveranității teritoriale;
    - limitele procesului de reconstrucție statală și de centralizare instituțională și teritorială în Franța secolelor X-XIV.
  - b) **Anglia de la cucerirea normandă (1066) până la începutul secolului al XIV-lea**
    - cucerirea normandă;
    - organizarea normandă a regatului englez;
    - criza monarhiei engleze în secolul al XIII-lea.
    - criză depășită a edificării statului monarhic în Europa occidentală: Franța și Anglia în timpul Războiului de O Sută de Ani (1337-1453). Continuarea procesului de centralizare teritorială, instituțională și politică în Europa occidentală în secolele XIV-XV.
  - c) **Reconquista iberică și formarea statelor monarhice din Europa Centrală (Polonia, Boemia, Ungaria).**
  - d) **Concluzii;** edificarea simbolică a regalității.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.

Marc Bloch, *Societatea feudală în Europa apuseană*, vol. II, "Clasele și cirmuirea oamenilor", Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1998, CARTEA A DOUA, cap. I-V.

Dominique Barthélemy, *Anul o mie și pacea lui Dumnezeu. Franța creștină și feudală în anii 980-1060*. Traducere de Giuliano Sfichi, Iași, Ed. Polirom, 2002.

Jean-Paul Roux, *Regele. Mituri și simboluri*, București, Ed. Meridiane, 1998.

Michel Senellart, *Artele guvernării. De la conceptul de "regimen" medieval la cel de guvernare*, București, Ed. Meridiane, 1998.

Piotr S. Wandycz, *Prețul libertății. O istorie a Europei central-răsăritene din Evul Mediu pînă în prezent*. Traducere: Mihaela Paraschivescu și Valentin Drăgu-Banu, București, Central European University Press, Ed. ALL, 1998.

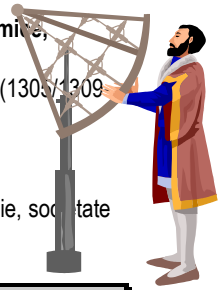
Francis Dvornik, *Slavii în istoria și civilizația europeană*. Traducere de Diana Stanciu, București, Ed. ALL, 2001.

Paul Lendvai, *Ungurii. Timp de un mileniu învingători în înfrîngerii*. Traducere din germană de Maria și Ion Nastasia, București, Ed. Humanitas, 2001.

III. EVUL MEDIU TÎRZIU (SEC. XIV - XVI). DE LA „REPUBLICA CHRISTIANA” LA EUROPA STATELOR NAȚIONALE

13-14. Estomparea universalismului medieval: criza Bisericii romane (sec. XIV - XV). Emergența formelor economice, politice și mentale ale modernității (sec. XV-XVI).

- Papalitatea în perioada de la Avignon și amplificarea procesului de centralizare a Bisericii (1305/1309-1378);
- ereziile din secolele XII-XIII; noile forme de viață religioasă din secolul al XIV-lea;
- Marea Schismă din Biserica romană (1378-1417) și urmările sale.
- Europa în secolele XV- XVI: caracteristici generale; forme incipiente ale modernității în economie, societate și gândire.

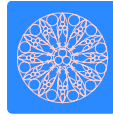

Bibliografie selectivă:

AI-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 Marc Bloch, *Societatea feudală în Europa apuseană*, vol. II, "Clasele și cîrmuirea oamenilor", Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1998, CĂPITOLA A DOUA, cap. V.
 Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale Occidentului*, București, 1995.
 Idem, *Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*, București, 1998.
 Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. II-III, București, 1981-1988.
 Yuri Stoyanov, *Tradiția ascunsă a Europei. Istoria secretă a ereziei creștine în Evul Mediu*. Traducere de Radu Pavel Gheo, Iași, Ed. Polirom, 1999, cap. IV-V.
 Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere. 1484*, București, Ed. Nemira, 1994 (ed. a II-a, Iași, Ed. Polirom, 2003).
 Idem, *Iocari serio. Știință și artă în gîndirea Renașterii*. Traduceri de Maria-Magdalena Anghelescu și Dan Petrescu. Postfață de H.-R. Patapievici, Iași, Ed. Polirom, 2003.
 Jill Kilsby, *Spania: mărire și decădere, 1474-1643*, București, Ed. All, 1998.
 Stewart MacDonald, *Carol Quintul: suveran, dinast și apărător al credinței, 1500-1558*, București, Ed. All, 1998.

C. Tematica seminarilor

I. INTRODUCERE ÎN ISTORIA EVULUI MEDIU

1. Seminar introductiv: istoriografie, izvoare, tematică, bibliografie;
Discuție: de la Antichitate la Evul Mediu: particularitățile unei tranziții.

2. Imperiul, ideea imperială și Biserica în Europa secolelor VI-X (percepții, raporturi politic-ecclesiastic).

Bibliografie selectivă

AI-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.
 PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, *De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI)*, Iași, 2005, p. 40-61; p. 139-142; p. 175--206.
 EGINHARD, *Vita Karoli Magni*, ed. de Anca Crivăț, București, 2001; *Vita Caroli Magni Imperatoris*, édition et traduction de Louis Halphen, Paris, 1938 (B.C.U.).
 BREZEANU, Stelian, *Ideea de imperiu în Occidentul medieval în lumina cercetărilor din ultimele decenii*, în *Rdl*, 31, nr. 2, 1978.
 VASILIEV, A.A., *History of the Byzantine Empire (324-1453)*, vol. I, The University of Wisconsin Press, 1958 (Institut).
 MOUSNIER, Roland, *Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea*, București, 2000.
 BERSTEIN, Serge, MILZA, P., *Istoria Europei*, vol. II, Iași, 1998.
 PAUL, Jacques, *Biserica și cultura în Occident*, vol. I, București, 1996.
 RICHE, Pierre, *Europa barbară din 476 până în 774*, București, Corint, 2003.
 TREADGOLD, Warren, *O istorie a statului și societății bizantine*, Iași, 2004, vol. I.
 ZIMMERMANN, Harald, *Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei*, Iași, Polirom, 2004.
 CHADWICK, Henry, *Augustin*, București, Humanitas, 1998.
 MARROU, Henri-Irénée, *Sfântul Augustin și sfârșitul culturii antice*, București, Ed. "Humanitas", 1997.

3. I. Sudul Europei, moștenirea romană, impactul germanicilor și asaltul islamului.

Studii de caz:

- Italia de la căderea Romei la Ottonieni: instalarea ostrogoților; restaurarea Imperiului sub Iustinian; cucerirea longobardă; influențe france și bizantine
- Spania de la vizigoți la arabi: vizigoții și sinteza romano-germanică; eșecul „construcției” vizigote, motive
- De la Mecca la Poitiers: Mahomed și Coranul; Islamul, principii, expansiune, impact asupra Europei.

Vezi și <http://radvanl.blogspot.com/2006/12/linkuri-directe-istorie-universala.html>

Bibliografie selectivă

- AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.
- RENDINA, Claudio, Dogii Venetiei, București, 2003.
- GUICHONNET, Paul, Istoria Italiei, București, 2002, p. 7-31.
- PROCACCI, G., Istoria italienilor, București, 1975, p. 13-45.
- WOLFRAM, H., History of the Goths, Berkeley, University of California Press, 1990. BCU
- BARBERO, Alessandro, Carol cel Mare, un părinte ale Europei, București, 2005.
- ZIMMERMANN, Harald, Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei, Iași, Polirom, 2004.
- The Cambridge Medieval History, Cambridge, 1936, vol. II, p. 159-193 (Spania sub vizigoți), p. 194-221 (Italia longobardă); vol. III, p. 148-178 (Italia în sec. X); vol. IV, p. 385-414 (Veneția).
- MUSSET, Lucien, Invaziile, vol. 1-2, București, 2002.
- SOURDEL, Dominique, Islamul, București, Ed. Humanitas, 1993.
- Idem, SOURDEL-THOMINE, Jeanine, Civilizația Islamului clasic, vol. I-III, București, 1975.
- ELIADE, Mircea, CULIANU, Ioan Petru, Dictionar al religiilor, București, 1993 (ed. a II-a, 1996).
- BRAUDEL, Fernand, Gramatica civilizațiilor, vol. I, București, 1994.
- MICQUEL, Andre, Islamul și civilizația sa, București, 1994.
- THORAVAL, Yves, Dictionar de civilizație islamică, București, 1997.
- ABLAJ, Mehmet, Arabii. De la Mecca la Cordoba, București, 1968.
- PIRENNE, Henri, Mahomed și Carol cel Mare, București, 1996.
- Idem, Orașele Evului Mediu, Cluj, 2000.
- FLORI, Jean, Război sfânt, Jihad, Cruciadă. Violentă și religie în creștinism și islam, traducere de Felicia Andrecă, București-Chișinău, Ed. Cartier, 2003.
- PETERS, F.E., Mahomed și originile Islamului, București, 2003.
- BERZA, Mihai, Henri Pirenne și originile Evului Mediu occidental, în C.L., LXXI, 1-5, 1938.
- PANAITE, Viorel, Pace, război și comerț în Islam, București, 1997, p. 60-94.
- VILAR, Pierre, Istoria Spaniei, București, 2000, p. 7-28.

4. II. Nordul Europei, provocările germanice și slave.

Studii de caz:

- Britania și regatele anglo-saxone: abandonarea Britaniei de către romani; cucerirea anglo-saxonă; regate noi; evoluție
- normanzii și impactul lor asupra Europei: motivele atacurilor și explicația „succesului normand”; consecințe
- slavii și impactul lor asupra Europei: origini; specificul migrației; consecințe
- Discuție: Nordul și Sudul Europei: două lumi diferite?

Vezi și <http://radvanl.blogspot.com/2006/12/linkuri-directe-istorie-universala.html>

Bibliografie selectivă:

- AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.
- PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005, p. 62-64, 71-80.
- ADAMS, G. B., Anglo-Saxon Feudalism, în „The American Historical Review”, 7 (1901), nr. 3.
- MAUROIS, A., Istoria Angliei, București, 1996.
- The Cambridge Medieval History, Cambridge, 1936, vol. II, p. 418-459 (expansiunea slavă), p. 543-574 (Anglia până la 800); vol. III, p. 340-408 (Anglia după 800 până la 1066).
- MUSSET, Lucien, Invaziile, vol. 2, București, 2002.
- LOGAN, Donald F., Vikingii în istorie, București, 1990.
- BOYER, Regis, Islanda medievală. Vikingii, București, 2002.
- CĂZAN, Florentina, Normanzii, în SAI, 22, 1973.
- DURAND, Frédéric, Vikingii, București, 2003.
- DVORNIK, Francis, Slavii în istoria și civilizația europeană, traducere de Diana Stanciu, București, Ed. ALL, 2001.

VLASTO, A.P., The Entry of the Slavs into Christendom. An Introduction to the medieval History of the Slavs, Cambridge University Press, 1970 (B.C.U.).

II. FEUDALISMUL ÎN EUROPA APUSEANĂ: STRUCTURI FUNDAMENTALE (SEC. VI-XII)

5. Economia medievală și specificul său.

- principalele ocupații ale omului medieval: agricultură; meșteșuguri; minerit; specific regional
- drumul și negoțul: marile drumuri ale continentului; starea drumurilor; vămi; mărfuri; principalele zone de comerț
- orașul medieval: geneza orașelor noi; tipologie urbană; instituțiile orașului.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.

PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005, p. 45-49; p. 365-381.

RĂDVAN, Laurențiu, Orașele din Tara Românească până la sfârșitul sec. al XVI-lea, Iași, 2004 (cap. I).

BRAUDEL, Fernand, Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul, vol. II, cap. VIII, București, 1984.

CĂZAN-NEAGU, Ileana, Castelul - expresie a dominației feudale, în SAI, LVII-LVIII, 1988.

LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 560 - 573).

LE GOFF, Jacques, Civilizația Occidentului medieval, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1971.

FOSSIER, Robert, Histoire sociale de l'Occident médiéval, Paris, 1970.

MANOLESCU, Radu, Geneza feudalismului în Europa apuseană, SAI, XIII, 1969.

Idem, Formarea feudalismului și societatea feudală timpurie în Europa apuseană (evoluție și tipologie), Rdl, 6, 1980.

Vezi Rdl, tomul 40, nr. 3, 1987 – număr tematic: Orașul medieval în istorie.

LE GOFF, Jacques, Omul medieval, Iași, 1999.

PIRENNE, Henri, Orașele Evului Mediu, Cluj, 2000.

MANOLESCU, Radu, Orașul medieval în Europa apuseană, în SAI, IXL-L, 1984.

BAUTIER, R. H., The economic development of medieval Europe, London, 1971.

6. Structura socială feudală. Principii medievale și realități sociale.

- „cele trei ordine” și reflectarea lor în literatura medievală: definirea „ordinului”; autori medievali; interpretări
- o tipologie a societății medievale: 1. nobilul / cavalerul și clericul; 2. orășeanul și țăranul.
- Discuție: ierarhiile medievale, criterii.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.

PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005, p. 19-39; p. 71-80; p. 121-133.

BLOCH, Marc, Societatea feudală, vol. I-II, Cluj-Napoca, 1998.

LE GOFF, Jacques, Omul medieval, Iași, 1999.

MOUSNIER, Roland, Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea, București, 2000.

Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, ed. de Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, Iași, 2002.

MANOLESCU, Radu, Societatea feudală în Europa de apus în secolele IX-XV, SAI, XIV, 1969.

COULANGES, Fustel de, Histoire des institutions politiques de l'ancienne France. L'Alleu et le domaine rural pendant l'époque mérovingienne, Paris, s.a. (Institut).

LE GOFF, Jacques, Notă asupra societății tripartite, a ideologiei monarhice și a reinnoirii economice din secolul al IX-lea până în al XII-lea, în idem, Pentru un alt Ev Mediu, vol. I, București, 1986.

Idem, Țăranii și lumea rurală în literatura Evului Mediu timpuriu (secolele V-VI) în idem, *loc. cit.*

Idem., Les trois fonctions indo-européennes, l'historien et l'Europe féodale, în AESC, n° 6, 1979.

DUBY, Georges, Cele trei ordine sau imaginarul feudalismului, București, 1998.

Idem, Anul 1000, Iași, 1996 (cap. 3, p. 72-77).

BATANY, Jean, Des trois fonctions aux trois etats?, în AESC, 1963.

7. Instituțiile feudale. Regalitate, vasalitate și feud.

- regalitate și sacralitate: caracteristicile regalității; imaginea „regelui-sfânt” și regii taumaturgi
- vasalitate: evoluție; caracteristici; izvoare
- beneficiu, feud și imunitate: evoluție, caracteristici.

Bibliografie selectivă:

AI.-F. PLATON, L. RĂDVAN, B.-P. MALEON, O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.

PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI) lași 2005 n. 40-44 n. 123-133 n. 139-140
 BLOCH, Marc, Societatea feudală, vol. II., Cluj- Napoca, 1998.
 Idem, Regii taumaturgi. Studiu despre caracterul supranatural atribuit puterii regale în special în Franța și în Anglia, Iași, 1997 (ediția din 1924 în limba franceză, la Institut).
 ROUX, Jean Paul, Regele, mituri și simboluri, București, 1998.
 CĂZAN, Florentina, Aspecte ale gândirii politice din Europa apuseană în secolele XI-XIV, în AUB, XVII, 1968 (B.C.U.).
 BERZA, Mihai, Funcțiunea regalității în concepția carolingiană, "Revista Fundațiilor Regale", 11, nr. 9, 1944.
Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, ed. de Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, Iași, 2002.
 MOUSNIER, Roland, Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea, București, 2000.
 BERSTEIN, Serge, MILZA, P., Istoria Europei, vol. II, Iași, 1998.
 PAUL, Jacques, Biserica și cultura în Occident, vol. I, București, 1996.
The Cambridge Medieval History, Cambridge, 1936, vol. II, p. 631-655; vol. III, p. 458-484.
 LOT, Ferdinand, FAWTIER, R., Histoire des institutions françaises au Moyen Âge T. I Institutions seigneuriales. T. II Institutions royales. T. III Institutions ecclésiastiques, Paris, 1957-1958 (Institut).
 IORGA, N., Desvoltarea așezămintelor politice și sociale ale Europei, vol. I, București, 1920 (B.C.U.).
 LE GOFF, Jacques, Ritualul simbolic al vasalității, în idem, Pentru un alt Ev Mediu, vol. I, București, 1986.
 GAUTIER, Leon, Chivalry (Bibl. Seminarului de Arheologie).
 COULANGES, Fustel de, Histoire des institutions politiques de l'ancienne France. Les origines du système féodal. Le bénéfice et le patronat pendant l'époque mérovingienne., Paris, s.a. (Institut).
 GANSHOF, François Louis, Qu'est-ce que la féodalité?, Bruxelles, 1957 (Bibl. Fac. de Istorie).

III. APOGEUL CIVILIZAȚIEI MEDIEVALE OCCIDENTALE

8. Mentalul colectiv medieval. Propuneri de conceptualizare. Trăsături fundamentale.

- „Școala de la Annales”. Structură, reprezentanți, direcții. Istoria mentalităților în istoriografia contemporană.
- Timpul și spațiul în percepția omului medieval. Atitudinea față de muncă. Imaginarul. Gesturile și simbolurile.
- Regimul alimentar. Maladiile și marile epidemii. Durata vieții și atitudini față de moarte.
- Familie, căsătorie, copii. Condiția femeii în societatea medievală.

Bibliografie selectivă

Probleme teoretice

ARIÈS, Philippe, L'histoire des mentalités in La Nouvelle Histoire, sous la direction de Jacques Le Goff, Roger Chartier, Jacques Revel, Paris, 1978.
 BOIA, Lucian, Istoria mentalităților (cu privire specială asupra Școlii de la "Annales"), RI, tom 33, nr. 5, 1980.
 DELUMEAU, Jean, Liniștiți și ocrotiți. Sentimentul de securitate în Occidentul de altădată, Iași, 2004.
 DUBY, Georges, Histoire des mentalités in L'Histoire et ses méthodes. Recherche, conservation et critique des témoignages, sous la direction de Charles Samaran, Paris, 1961.
 DUȚU, Alexandru, Literatura comparată și istoria mentalităților, București, 1982 (cap. I-II).
 Idem, Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților, București, 1986.
 LE GOFF, Jacques, La Nouvelle histoire, Bruxelles, 1988 (B.C.U.).
 NICOARĂ, Toader; NICOARĂ, Simona, Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii, Cluj-Napoca, 1996.
 NICOARĂ, Toader, Introducere în istoria mentalităților colective, Cluj-Napoca, 1998.
 NICOARĂ, Simona, Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică, Cluj-Napoca, 2000.
 PLATON, Alexandru - Florin, Șocietate și mentalități în Europa medievală, Iași, 2000 (Cap. I - II).
 PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005.
 REVEL, Jacques, Mentalité in André Burguière, Dictionnaire des sciences historiques, Paris, 1986 (B.C.U.).
 RESEE, XVIII, 4, 1980 (număr tematic: Un débat: les mentalités collectives).

Mentalul colectiv medieval. Propuneri de conceptualizare Trăsături fundamentale

ARIÈS, Philippe; DUBY, Georges, Istoria vieții private, vol. II (cap. Sacru și tainele), București, 1994.
 BENOIST, Luc, Semne, simboluri și mituri, București, 1995.
 CAILLOIS, Roger, Omul și sacru, București, 1997.
 DUBY, Georges, Anul 1000, Iași, 1996. (cap. 3, p. 67-72).
 DURKHEIM, Émile, Formele elementare ale vieții religioase, Iași, 1995.
 ELIADE, Mircea, Imagini și simboluri, București, 1994.

Idem, Sacru și profanul, București, 1995.

Idem, Mituri, vise și mistere, București, 1998.

EVDOCHIMOV, Paul, Arta icoanei. O teologie a frumuseții, București, 1992 (partea a II-a: Sacru).

- GIRARD René Violența și sacrul București 1995
 LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 471 - 493).
Orizontul sacru, vol. coordonat de CORNELIU MIRCEA și ROBERT LAZU, Iași, 1998.
 PASTOUREAU, Michel, O istorie simbolică a Evului Mediu Occidental, Chișinău, 2004.
 RIES, Julien, Sacrul în istoria religioasă a omenirii, Iași, 2000.
 SCHMITT, Jean-Claude, Rățiunea gesturilor în Occidentul medieval, București, 1998.
 SIGAL, Pierre-André, Maladie, Pèlerinage et guérison au XIIe siècle. Les miracles de Saint Gibrien à Reims, AESC, n° 6, 1969.
 VAN GENNEP, Arnold, Riturile de trecere, Iași, 1998.
 VELASCO, J. Martin, Introducere în fenomenologia religiei, Iași, 1997 (Cap. I, p. 55-97).
Timp, spațiu, muncă
 GIMPEL, Jean, Revoluția industrială în Evul Mediu, București, 1983 (cap. 7).
 LE GOFF, Jacques, Pentru un alt Ev Mediu. Valori umaniste în cultura și civilizația Evului Mediu, vol. I-II, București, 1986.
 Idem, Banii și viața, București, 1993.
 Idem, Nașterea Purgatoriului, vol. I - II, București, 1995.
 Idem, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 248 - 260; 345 - 357; 429 - 440; 843 - 853).
 GIMPEL, Jean, Revoluția industrială în Evul Mediu, București, 1983 (cap. 7).
 MARCEL, Mauss, Eseu despre dar, Iași, 1998.
 Platon Alexandru - Florin, Societate și mentalități în Europa medievală, Iași, 2000 (Cap. III-IV).
Familie, căsătorie, copii. Condiția femeii în societatea medievală
 PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005.
 AESC, n° 6, 1969 (număr tematic: Histoire biologique et société).
 AESC, n° 4, 1976 (număr tematic: Anthropologie de la France).
Amor și sexualitate în Occident, București, 1999.
 ARIÈS, Philippe și DUBY, Georges (coord.), Istoria vieții private, București, 1995 (vol. III-IV).
 BOCK, Gisela, Femeia în istoria Europei. Din Evul Mediu până în zilele noastre, Iași, 2002.
 DUBY, Georges, Cavalerul, femeia și preotul. Căsătoria în Franța feudală, București, 1997.
 Idem, Cele trei ordine sau imaginarul feudalismului, București, 1998.
 Idem, Doamnele din veacul al XII-lea, București, 2000.
 FOSSIER, Robert, Histoire sociale de l'Occident médiéval, Paris, 1970 (B.C.U.).
 GAUDEMET, Jean, Le mariage dans l'Europe occidentale au Moyen Âge in idem. Rapports, vol. III, "Organismes internationaux affiliés et commissions internes", Bucarest, 1980.
 GOODY, Jack, Familia europeană, Iași, 2003.
 GURJEWITSCH, Aaron J., Individul în Evul Mediu european, Iași, 2004.
 LE GOFF, Jacques, Pentru un alt Ev Mediu. Valori umaniste în cultura și civilizația Evului Mediu, vol. I-II, București, 1986.
 Idem, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 28 - 35; 157 - 169; 440 - 450; 683 - 694; 722 - 734).
 MUCHEMBLE, Robert, Orgasmul și Occidentul: o istorie a plăcerii din secolul al XVI-lea până în zilele noastre, Chișinău, 2006.
 PERNOUD, Régine, La femme au temps des cathédrales, Paris, 1980 (Centr. Cult. Fr.).
 Idem, Les structures de la famille en Occident au Moyen Âge, XVe Congrès International des Sciences Historiques. Rapports, vol. II, "Chronologie", Bucarest, 1980.
 RÖSENER, Werner, Tărani în istoria europeii, Iași, 2002.
 DE ROUGEMONT, Denis, Iubirea și Occidentul, București, 2000.
 QUIGNARD, Pascal, Sexul și spaima, București, 2000.
Sexualități occidentale. Sub conducerea lui Philippe Ariès și André Béjin, București, Ed. Antet, 1998.
 VERDON, Jean, Dragostea în Evul Mediu: trup, sexualitate și sentiment, București, 2009.
 VIGARELLO, Georges, Istoria vilolului (secolele XVI-XX), Timișoara, 1998.
Imaginarul
 BALTRUSAITIS, Jurgis, Evul Mediu fantastic, București, 1975.
 BASCHET, Jérôme, Les concepts de l'enfer en France au XIVe siècle: imaginaire et pouvoir, AESC, n°1, 1985.
 DELUMEAU, Jean, Grădina desfătărilor. O istorie a paradisului, București, 1997.
 DURAND, Gilbert, Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul, București, 1999.
 Idem, Structurile antropologice ale imaginarului, București, 2000.
 ELIADE, Mircea, Mituri, vise și mistere, București, 1998.
 LE GOFF, Jacques, Imaginarul medieval. Eseuri, București, 1991.
 Idem, Nașterea Purgatoriului, București, 1995 (vol. I-II).
- LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 318 - 328; 411 - 421; 830 - 843).
- GINZBURG, Carlo, Brînza și viermii. Universul unui morar din secolul al XVI-lea, București, 1997.

- MUCHEMBLED, Robert, L'autre côté du miroir: mythes sataniques et réalités culturelles aux XVIe et XVIIe siècles, AESC, n° 2 1985
- PLATON Alexandru - Florin, Societate și mentalități în Europa medievală, Iași, 2000 (Cap. V).
Gesturile și simbolurile
- BENOIST, Luc, Semne, simboluri și mituri, București, 1995.
- DUBY, Georges, Anul 1000, Iași, 1996. (cap. 3, p. 67-72).
- ELIADE, Mircea, Imagini și simboluri, București, 1994.
- LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 552 - 560; 745 - 756).
- SCHMITT, Jean-Claude, Ratiunea gesturilor în Occidentul medieval, București, 1998 (cap. II, III, VII, IX).
- PASTOUREAU, Michel, Stofa diavolului. O istorie a dungii și a tesăturilor vărgate, Iași, Ed. Institutului European, 1998, cap. I-III.
- Idem, O istorie simbolică a Evului Mediu Occidental, Chișinău, 2004.
- PLATON Alexandru - Florin, Societate și mentalități în Europa medievală, Iași, 2000 (Cap. VI).
Regimul alimentar în Evul Mediu. Igiena și maladiile. Marile epidemii: ciuma
- BONNASSIÉ, Pierre, Consommation d' aliments immondes et canibalisme de survie dans l'Occident du Haut Moyen Âge, AESC, n° 4-5, 1989.
- BOCCACCIO, Giovanni, Decameronul, București, 1959 (vol. I, p. 33 - 43).
- CARPENTIER, Elisabeth, La peste noire, famines et épidémies au XIVE siècle, AESC, n° 6, 1969.
- DEFOE, Daniel, Jurnal din anii ciumei, Craiova, 1993.
- DUBY, Georges, Anul 1000, Iași, 1996 (p. 112 - 119).
- GIMPEL, Jean, Revoluția industrială în Evul Mediu, București, 1983 (cap. 3, 9).
- D'HAUCOURT Géneviève, Viata în Evul Mediu, București, 2000.
- HOCQUET, Jean - Claude, Le pain, le vin et la juste mesure a la table des moines carolingiens, AESC, n° 3, 1985.
- Idem, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 20 - 28; 285 - 296; 440 - 450; 683 - 694).
- Durata vieții, atitudini față de moarte*
- ARIES, Philippe, Omul în fata morții, vol. I-II, București, 1996.
- BACCI, Massimo Livi, Populația în istoria Europei, Iași, 2003.
- GIMPEL, Jean, Revoluția industrială în Evul Mediu, București, 1983 (cap. 3, 9).
- D'HAUCOURT Géneviève, Viata în Evul Mediu, București, 2000.
- D'HAUCOURT Géneviève, Viata în Evul Mediu, București, 2000.
- Idem, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 28 - 35; 285 - 296).

9. Majoritari și minoritari în Europa medievală. Occidentul și Orientul

- Alteritatea în Evul Mediu occidental: evreul, vrăjitoarea, creștinul răsăritean și musulmanul.
- Contactele dintre Orient și Occident în prejma anului 1000. Continuitate și discontinuitate în relațiile bisericești. Renașterea comerțului la mare distanță.

Bibliografie selectivă:

Alteritatea în Evul Mediu occidental

- AHRWEILLER, Hélène, L'image de l'autre et les mécanismes de l'altérité, în XVIe Congrès International des Sciences Historiques, Rapports, vol. I, Stuttgart, 1985, p. 61-62.
- BONARDEL, Françoise, Filosofia alchimiei. Marea Operă și modernitatea, Iași, 2000.
- CULIANU, Ioan Petru, Cult, magie, erezii, Iași, 2003.
- DUȚU, Alexandru, Călătorii, imagini, constante, București, 1985.
- Idem, Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților, București, 1986.
- Idem, Literatura comparată și istoria mentalităților, București, 1982.
- Idem, Modele, imagini, privesți, Cluj-Napoca, 1979.
- CARDINI, Franco, Europa și Islamul. Istoria unei neînțelegeri, Iași 2003.
- DELUMEAU, Jean, Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată, vol. I-II, București, 1986.
- Idem, Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident (secolele XIV-XVIII), vol. I-II, Iași, 1997.
- GEREMEK, Bronislav, L'image de l'autre: le marginal, în XVIe Congrès International des Sciences Historiques, Rapports, vol. I, Stuttgart, 1985, p. 69-71.
- GINZBURG, Carlo, Istorie nocturnă. O interpretare a sabatului, Iași, 1996.
- LE GOFF, Jacques, Omul medieval, Iași, Ed. Polirom, 1999.
- LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 248 - 260; 429 - 440; 843 - 853).
- MAUSS, Marcel; HUBERT, Henri, Teoria generală a magiei, București, 1996.
- MAXWELL, J., Magia, București, 1995.
- MUCHEMBLED, Robert, Magia și vrăjitoria în Europa din Evul Mediu până astăzi, București (cap. I-II).
- Idem, O istorie a diavolului: civilizația occidentală în secolele XII-XX, Chișinău, 2002.

OIȘTEANU, Andrei, *Mythos și Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală* (cap. II: "Evreul imaginar" versus "evreul real"), București 1997.

Idem, *Imaginea evreului în cultura română*, București, 2001.

PALOU, Jean, *Vrăjitoria*, Timișoara, 1992.

PLATON, Al.-F., RĂDVAN, L., MALEON, B.-P., *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.

PASTOUREAU, Michel, *Stofa diavolului. O istorie a dungii și a țesăturilor vărgate*, Iași, Ed. Institutului European, 1998.

Contacte dintre Orient și Occident în preajma anului 1000

ANGOLD, Michael, *The Byzantine Empire (1025-1204). A Political History*, London and New York, Longman, 1984.

BLÖNDAL, Sigfús, *The Varangians of Byzantium. An Aspect of Byzantine Military History*, London, 1978.

BREZEANU, Stelian, *Ideea de imperiu în Occidentul medieval în lumina cercetărilor din ultimele decenii*, Rdl, 31, nr. 2, 1978, p. 273-298.

CIGGAR, Krijnie N., *Western Travelers to Constantinople. The West and Byzantium, 962-1204: Cultural and Political Relations*, New York, 1996.

Constantinople (1054-1261). Tête de chrétienté, proie des Latins capital grecque, Paris, 1996.

DVORNIK, Francis, *The Photian Schism. History and Legend*, London and New York, 1970.

GEANAKOPOLOS, Deno John, *Interaction of the „Sibling” Byzantine and Western Cultures in the Middle Ages and Italian Renaissance (330-1600)*, London, 1976.

Idem, *Byzantine East and Latin West: Two Worlds of Christendom in Middle Ages and Renaissance. Studies in Ecclesiastical and Cultural History*, New York, 1966.

NICOL, Donald M., *Byzantium and Venice. A study in diplomatic and cultural relations*, Cambridge, 1988.

PLATON, Al.-F., RĂDVAN, L., MALEON, B.-P., *O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, 2010.

TREADGOLD, Warren, *O scurtă istorie a Bizanțului*, București, 2003.

Idem, *O istorie a statului și societății bizantine, Vol I-II*, Iași, 2004.

10. Cruciadele și lumea mediteraneană în secolele XI-XV

- Geneza cruciadei – „Pacea lui Dumnezeu” și „Războiul Sfânt”.
- Stăpânirile latine din Răsărit – avântul comercial; atitudinile reciproce (Romania Orientală – Bizanțul – Islamul).

Bibliografie selectivă

ANGOLD, Michael, *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)*, London, 1975.

ANGOLD, Michael, *The Byzantine Empire (1025-1204). A Political History*, London and New York, 1984.

Idem, *The Fourth Crusade. Event and Context*, London, 2003.

BERSTEIN, Serge, MILZA, Pierre, *Istoria Europei*, vol. II, Iași, 1998.

BALARD, Michel, *Les Latins en Orient (X^e-XVe siècle)*, Paris, 2006.

BRĂTIANU, G. I., *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, vol. I-II, București, 1988 și ed. a 2-a, Iași, 2000.

Idem, *Recherches sur le commerce génois dans la mer Noire au XIIIe siècle*, Paris, 1929.

Idem, *Studii bizantine de istorie economică și socială*, Iași, 2004.

BARTHÉLEMY, Dominique, *Anul o mie și pacea lui Dumnezeu. Franța creștină și feudală în anii 980-1060*, Iași, 2002.

CHALANDON, Ferdinand, *Les Comnène. Etudes sur l'Empire Byzantin aux XIe et XIIe siècles. Alexis Ier Comnène (1081-1118)*, Paris, 1900.

CIGGAR, Krijnie N., *Western Travelers to Constantinople. The West and Byzantium, 962-1204: Cultural and Political Relations*, New York, 1996.

CLOT, André, *Mahomed al II-lea cuceritorul Bizanțului*. Traducere de Șerban Grancea, București, Editura Artemis, 1993.

DEMURGERER, Alain, *Cavalerii lui Christos. Ordinele religioasă-militare în Evul Mediu*. Traducere de Ovidiu Pecican, București-Chișinău, Ed. Cartier, 2003.

Idem, *Templierii. Viața și moartea ordinului Templului*, București, Editura Teora, 1999.

FAVIER, Jean, *Aur și mirodenii. Nașterea omului de afaceri în Evul Mediu*, București, 2001.

GEANAKOPOLOS, Deno John, *Byzantine East and Latin West: Two Worlds of Christendom in Middle Ages and Renaissance. Studies in Ecclesiastical and Cultural History*, New York, 1966.

Idem, *Interaction of the „Sibling” Byzantine and Western Cultures in the Middle Ages and Italian Renaissance (330-1600)*, London, 1976.

Idem, *Emperor Michael Palaeologus and the West (1258-1282). A Study in Byzantine – Latin Relations*, Archon Books, 1973.

GILL, S. J. Joseph, *Byzantium and the Papacy (1198-1400)*, New Jersey, 1979.

JACOBY, David, *Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204*, Chippenahm, 1989.

MAGDALINO, Paul, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, Cambridge, 1997.

MALAMUT, Élisabeth, *Alexis Ier Comnène*, Paris, 2007.

MORISSON, Cécile, *Cruciadele*, București, 1998.

CĂZAN, Florentina, *Cruciadele*, București, 1990.

Cruciadele. Introducere de Robert Delort, București, Editura Artemis, 2002.

NIIRY Georges, Doamnele din veacul al XIII-lea, București 2000 (n. 11-24).

FLORI, Jean, Război sfânt, Jihad, Cruciadă. Violentă și religie în creștinism și islam. Traducere de Felicia Andrecu, București-Chișinău, Ed. Cartier, 2003.

KANTOROWICZ, Ernst, L'Empereur Frédéric II, Paris, Gallimard, 1987.

LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 345-357; 634-644).

LAURENT, V., L'idée de guerre sainte et la tradition byzantine, în RHSEE, XXIII, 1946.

LONGNON, Jean, L'empire latin de Constantinople et la principauté de Morée, Paris, 1949.

NICOL, Donald. M., Byzantium and Venice. A study in diplomatic and cultural relations, Cambridge, 1988.

Idem, Împăratul fără moarte, viața și legenda lui Constantin Paleologul, ultimul împărat al romanilor, Iași, 2003.

Idem, Vecerniile siciliene. O istorie a lumii mediteraneene spre sfârșitul secolului al XIII-lea. Traducere de Mihai Moroiu, București, Editura Enciclopedică, 1993.

OBOLENSKY, Dimitri, Un commonwealth medieval: Bizanțul, București, 2002.

PAPACOSTEA, Șerban, La Mer Noire carrefour des grandes routes intercontinentales, 1204-1453, București, 2006.

PHILLIPS, Jonathan, Defenders of the Holy Land. Relations between the Latin East and the West, 1119-1187, Oxford, 1996.

PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu (editori), De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (secolele V-XVI), Iași, Polirom, 2005.

PLATON, Al.-F., RĂDVAN, L., MALEON, B.-P., O istorie e Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI), Iași, 2010.

PRAWER, Joshua, Crusader Institutions, Oxford, 1980.

Idem, Histoire du royaume latin de Jérusalem, Paris, vol. I-II, 1970.

QUELLER, Donald E. and MADDEN, Thomas F., The Fourth Crusade. The Conquest of Constantinople, Philadelphia, 1997.

REGAN, Geoffrey, First Crusader. Byzantium's Holy Wars, Sparkford, 2001.

RILEY-SMITH, Jonathan, The Crusades. A History, London, 2005.

RUNCIMAN, Steven, A History of the Crusades, vol. I, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem, London, 1951; A History of the Crusades, vol. II, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East (1100-1187), 1952; A History of the Crusades, vol. III, The Kingdom of Acre and the Later Crusades, 1954.

Idem, Căderea Constantinopolului. 1453, București, 1991.

The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World, Washington, D. C., 2001.

The Oxford History of the Crusades, Oxford, 1999.

TREADGOLD, Warren, O scurtă istorie a Bizanțului, București, 2003.

Idem, O istorie a statului și societății bizantine, Vol I-II, Iași, 2004.

ZIMMERMANN, Harald, Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei. Traducere de Adinel-Ciprian Dincă, Iași, Editura Polirom, 2004.

IV. DRUMUL SPRE MODERNITATE ÎN EUROPA

11. Tranziția spre modernitate: aspecte economice, sociale și politice.

- Descoperirile geografice și consecințele lor.
- Geneza capitalismului în Europa.

Bibliografie selectivă

Descoperirile geografice și consecințele lor

BOORSTIN, Daniel J., Descoperitorii. O istorie a căutării omului pentru descoperirea lumii și a lui însuși. Traducere de Elena I. Burlacu, vol. I-II, București, 1996.

CHAUNU, Pierre, L'expansion européenne du XIIIe au XVe siècle, Paris, 1969 (Centr. Cult. Fr.).

Idem, Conquête et exploitation des nouveaux mondes (XVIe siècle), Paris, 1969 (B.C.U.).

CHIROT, Daniel, Social Change in the Twentieth Century, Harcourt Brace Jovanovich, 1977 (B.C.U.).

17e Congrès International des Sciences Historiques, vol. II, Sections chronologiques. 2. Organismes affiliés. Commissions internes. Tables rondes. Rapports et abrégés, Madrid, 1990 (cap. II: "Centre et périphérie: metropoles et colonies").

Corăbii portugheze în căutarea lumilor noi. Vasco da Gama. Pedro Alvares Cabral. Traducere, cuvânt înainte și note de Micaela Ghițescu, București, 1992.

FAVIER, Jean, Aur și mirodenii. Nașterea omului de afaceri în Evul Mediu, București, 2001.

GOLDENBERG, S.; BELU, S., Epoca marilor descoperiri geografice, București, 1971.

GOLDENBERG, S., Columb. Omul și fapta, Cluj-Napoca, 1973.

HAY, Denis, L'Europe au XIVe et XVe siècles, Paris, 1972 (Institut).

Jurnalul de bord al lui Cristofor Columb. Traducere de Theodor Enescu, studiu introductiv de Paul Alexandru Georgescu, București, 1993, ed. a II-a.

MANOLESCU, Radu, Formarea imperiilor coloniale portughez, spaniol și olandez. SAI, XXX-XXXI, 1975.

STINGL, Miloslav, Indienii precolumbieni, București, 1979 (cap. XI-XIV).

TODOROV, Tvetan, Descoperirea Americii. Problema Celuilalt, Iași, 1994.

Geneza capitalismului în Europa

AMIN, Samir, Le développement inégal. Essai sur les formations sociales du capitalisme néo-rénahérisque, Paris, 1973.

BONCIU, Florin; MURGESCU, Bogdan, The World-Approach and Romanian Economic History, RRH, nr. 3-4, 1990.

BRAUDEL, Fernand, Structurile cotidianului : posibilul și imposibilul, vol. I-II, București, 1984.

Idem, Jocurile schimbului, vol. I-II, București, 1985.

Idem, Timpul lumii, vol. I-II, București, 1989.

Idem, Dinamica capitalismului, București, 2002.

HAUSER, Henri, Les débuts du capitalisme, Paris, 1931 (B.C.U.).

MURGESCU, Bogdan, Formarea sistemului mondial modern și decalajele est-vest în secolul al XVI-lea, SMIM, vol. XIII, 1995.

RUSINSKI, Wladislaw, Some Remarks on the Differentiation of Agrarian Structure in East Central Europe from the 16th to 18th Century, "Studia Historiae Economice", 13, 1978 (B.C.U.).

SÉE, Henri, Les origines du capitalisme moderne, Paris, 1926.

SOMBART, Werner, Les juifs et la vie économique, Paris, 1923 (B.C.U.).

Idem, Le bourgeois. Contribution à l'histoire morale et intellectuelle de l'homme économique moderne, Paris, 1926 (B.C.U.).

Idem, Der moderne Kapitalismus. Historisch systematische Darstellung des gesamteuropäischen Wirtschaftsleben von seinem Anfang bis zur Gegenwart, Band I₁₋₂, II₁₋₂, III₁₋₂, München, 1921-1927 (B.C.U.).

WALLERSTEIN, Immanuel, Sistemul mondial modern. Agricultura capitalistă și originile economiei mondiale europene în secolul al XVI-lea, vol. I-II, București, 1992.

WEBER, Max, Etica protestantă și spiritul capitalismului, București, 1993.

12. Tranziția spre modernitate: tradiții și mutații culturale în Occidentul latin

- Nașterea intelectualului și geneza universităților.
- Cultura medievală și aristotelismul: contextul receptării; consecințele divorțului dintre rațiune și credință.
- Renașterea și Umanismul în civilizația europeană.

Bibliografie selectivă

Tradiții și mutații culturale în Occidentul latin (sec. X-XIII): nașterea intelectualului și geneza universităților

DRIMBA, Ovidiu, Istoria culturii și civilizației, vol. III, București, 1990.

DUBY, Georges, "Renașterea" din secolul al XII-lea. Audiență și patronaj in idem, Evul Mediu masculin. Despre dragos alte eseuri, București, 1992.

GURJEVITSCH, Aaron J., Individul în Evul Mediu european, Iași, 2004 (p. 136-155).

LE GOFF, Jacques, Intelectualii în Evul Mediu, București, 1994.

Idem, Pentru un alt Ev Mediu. Valori umaniste în cultura și civilizația Evului Mediu, vol. I, București, 1986 (cap. II: "Munții și sisteme de valori").

Idem, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, Dictionar tematic al Evului Mediu occidental, Iași, 2002 (p. 400 - 411; 694 - 714; 783 - 795).

PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005

Cultura medievală și aristotelismul. Contextul receptării; Consecințele Divorțul dintre rațiune și credință

BRÉHIER, Émile, La philosophie du Moyen Âge, Paris, 1937 (B.C.U.).

CHAUNU, Pierre, Le Temps des Reformes. Histoire religieuse et système de civilisation. I. La Crise de la Chrétienté, 1250-1550, Bruxelles, 1984 (Centr. Cult. Fr.).

GILSON, Étienne, Filozofia în Evul Mediu. De la începuturile patristice până la sfârșitul secolului al XIV-lea, București, 1995.

Idem, Tomismul. Introducere în filosofia Sfântului Toma D Aquino, București, 2002.

DE LIBERA, Alain, Gândirea Evului Mediu, Timișoara, 2000.

LUQUET, G.- H., Aristotele et l'Université de Paris pendant le XIIIe siècle, Paris, 1904 (B.C.U.).

NEGULESCU, P. P., Filosofia Renaterii, București, 1986 (Introducerea + cap. I: "O privire retrospectivă").

PLATON, Alexandru-Florin, Impactul aristotelic asupra gândirii medievale a Occidentului latin (I-II) in AIII, XXX, 1993, p. 215-235 și XXXI, 1994, p. 155-169.

PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005

QUILLET, Jeannine, Cheile puterii în Evul Mediu, București, 2003.

STERE, Ernest, Istoria filosofiei antice și medievale, București, 1976.

DE WULF, Maurice, Histoire de la Philosophie médiévale, vol. I-II, Paris, Louvain, 1925 (B.C.U.).

Renașterea și Umanismul în civilizația europeană

BURCKHARDT, Jakob, Cultura Renașterii în Italia, vol. I-II, București, 2000.

BURKE, Peter, Renașterea, București, Ed. AII, 1998.

Idem, Renașterea în cultura europeană. Centre și periferii, Iași, 2005.

Idem, Die Renaissance in Italien. Sozialgeschichte einer Kultur zwischen Tradition und Erfindung, München, 1988 (B.C.U.).

CULIANU, Ioan Petru, Eros și magie în Renaștere. 1484, București, 1994.

DELUMEAU, Jean, Civilizația Renașterii, vol. I-II, București, 1995.

IDEM, Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident (sec. XIII-XVIII), vol. I, Iași, 1997 (partea întâi)

DE LAMAR, Jensen, Renaissance Europe. Age of Recovery and Reconciliation, (Bibl. Fac. de Ist.).

NIIRY Georges, Anul 1000 lași 1996 (cap. 2 p. 55-61)
 DUMITRESCU-BUȘULENGA, Zoe, Renașterea. Umanismul și destinul artelor, București, 1975.
 GARIN, Eugenio, Întoarcerea filosofilor antici, Craiova, Ed. Omniscope, 1998.
 Idem, Omul Renașterii, Iași, Ed. Polirom, 2000
 NORDSTRÖM, J., Moyen Âge et Renaissance. Essai historique, Paris, 1933 (B.C.U.).
 OȚETEĂ, Andrei, Renașterea, București, 1964.
 Idem, Renașterea și Reforma, București, 1968.
 PERELMAN, Chaim, Les catégories en histoire, Bruxelles, 1969.

13. Tranziția spre modernitate: Reforma în Europa

- Începutul și desfășurarea Reformei lutherane.
- Doctrina lutherană: conținut și receptare.
- Reformismul calvin.
- Contrareforma sau Reforma catolică.

Bibliografie selectivă

CĂZAN, Florentina, Conceptia politică a reformatorului Martin Luther, Rdl, tomul 26, nr. 5, 1977.
 Idem, Aspecte ideologice, realități materiale în secolul al XVI-lea european, Rdl, tomul 38, nr. 1, 1985.
 Idem, Atitudinea umaniștilor germani față de Reformă, AUB, XXVIII, 1979.
 CHAUNU, Pierre, Le Temps des Reformes. Histoire religieuse et système de civilisation. I. La Crise de la Chrétienté, 1250-1550, Bruxelles, 1984 (cap. II: "Les courants de la pensée") (Centr. Cult. Fr.).
 FEBVRE, Lucien, Une question mal posée: les origines de la Réforme française et le problème général des causes de la Réforme, "Revue Historique", 54, T. CLXI, Mai-Juin 1929 (B.C.U.).
 Idem, Un destin: Martin Luther, Paris, 1928 (B.C.U.) (vezi și ed. în limba rom., Martin Luther, un destin, București, 2001).
 ERIKSON, Erik, H., Psihanaliză și istorie. Tânărul Luther, București, 2001.
 FROMM, Erich, Frica de libertate, București, 1998.
 PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu, De la cetatea lui Dumnezeu la edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (sec. V-XVI), Iași, 2005
 RANDELL, Keith, Luther și Reforma în Germania, 1517-1555, București, 1994.
 Idem, Jean Calvin și Reforma țirzie, București, 1996.
 GEORGE, Timothy, Teologia reformatorilor, Oradea, 1998.
 DE LAMAR, Jensen, Reformation Europe. Age of reform and Revolution, (B.C.U.).
 STAUFFER, Richard, La Réforme (1517-1564), Paris, 1988 (coll. "Que sais-je?") (Centr. Cult. Fr.)
 WEBER, Max, Etica protestantă și spiritul capitalismului, București, 1993.

14. Concluzii

Abrevieri

AESC = Annales. Économies, Sociétés, Civilisations.
 AIII = Anuarul Institutului de Istorie "A. D. Xenopol", Iași.
 AUB = Analele Universității București. Seria tiințe sociale. Istorie.
 BS = Balkan Studies.
 CL = Convorbiri literare, Iași
 NEH = Nouvelles Études d'Histoire.
 RESEE = Revue des Études Sud-Est Européennes.
 RHSEE = Revue Historique du Sud-Est Européen.
 Rdl = Revista de Istorie (actuala Revista istorică).
 RER = Revue des Études Roumaines
 RRH = Revue Roumaine d'Histoire.
 SAI = Studii și articole de istorie.
 SMIM = Studii și materiale de istorie medie.

D. Discipline care trebuie parcurse în prealabil: cursul de istorie antică a Orientului, Greciei și Romei (semestrul I).

E. Sistemul de evaluare: examen oral. **Criteriile evaluării finale:** 40% activitatea la seminar; 60% răspunsul corect la subiectele de examen (alese din curs și din seminar).

Programa a fost afișată și la adresa de web: <http://radvanl.blogspot.com/2006/03/programa-curs-europa-medievala-anul-i.html>